

Chefsjustitieombudsmannen  
Mats Melin**Kritik mot Polismyndigheten i Uppsala län och åklagare vid Åklagar-  
myndigheten, åklagarkammaren i Uppsala, för långsam handläggning av  
en förundersökning där målsäganden inte har fyllt 18 år**

---

**Anmälan**

I en anmälan, som kom in till JO den 19 oktober 2005, framförde AA kritik mot bl.a. Polismyndigheten i Uppsala län med anledning av handläggningen av ett ärende i vilket han hade varit misstänkt för sexuellt utnyttjande av underårig.

**Utredning**

Handlingar i polismyndighetens ärende K4484-05 och i Åklagarmyndighetens, åklagarkammaren i Uppsala ärende 501A-3526-04 inforrades och granskades. Vidare inhämtades muntliga upplysningar från dåvarande polisassistenten BB.

Av de inhämtade handlingarna och de muntliga upplysningarna framgick bl.a. följande. Den 17 februari 2005 framkom, under utredning i ett annat ärende, uppgifter som föranledde BB att samma dag upprätta en anmälan om sexuellt utnyttjande av underårig (6 kap. 4 § brottsbalken i dess dåvarande lydelse). I anmälan hänvisade BB till en promemoria. Denna kom emellertid inte att skrivas förrän den 24 februari, dvs. en vecka efter det att hänvisningen gjordes. Den 18 februari antecknades AA som skäligen misstänkt för brottet och samma dag beslutade polismyndigheten att förundersökning skulle inledas. Ärendet kom in till åklagarkammaren den 21 februari och ärendet övertogs av vice chefsåklagaren CC. Hon lämnade i mars vissa utredningsdirektiv. Den 31 mars och den 4 augusti hölls förhör med målsägandens mor och den 8 september med målsägandens syster. Förhör med målsäganden, som då var nio år gammal, hölls den 30 september 2005. Samma dag beslutade CC att lägga ned förundersökningen.

Ärendet remitterades till polismyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningen av det aktuella ärendet. Polismyndigheten (tf. länspolismästaren DD) anförde i huvudsak följande.

AA har i sin anmälan uppgett att han känner sig mycket kränkt och har ett antal frågor som han vill ha svar på angående detta ärende, bl.a. angående rapporterings- skyldigheten och handläggningstidens längd.

### Polismyndighetens bedömning

#### Rapporteringskyldigheten

Enligt 9 § polislagen (1984:387) skall en polisman, när denna får kännedom om ett brott som hör under allmänt åtal, snarast lämna rapport om detta till sin förman. Det väsentliga, enligt polismyndighetens bedömning, är att en rapport upprättas och att denna sedan blir föremål för överväganden.

BB rapporterade det misstänkta brottet så snart hon fick kännedom om det. Hon har uppfyllt den ålagda rapporteringskyldigheten.

#### Förundersökningens inledande

Förundersökning har i detta fall inletts och grunden för denna finns i anmälan som BB gjorde. I anmälan, daterad den 17 februari 2005, nämns en PM som skall ligga till grund för beslutsunderlaget. Denna PM är daterad den 24 februari 2005.

Förundersökning skall inledas så snart det finns anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal förövats enligt 23 kap. 1 § 1 st rättegångsbalken (1942:740). Det skall föreligga misstanke om ett konkret brott, men det behöver inte finnas någon känd gärningsman och beviskravet är lågt ställt.

Enligt den förundersökningsledare som beslutade om att inleda förundersökning var PM:n inte nödvändig på grund av anmälan i övrigt och det faktum att denna uppkommit som ett led i en annan förundersökning. Polismyndigheten har uppmärksammat denna uppfattning och kommer vid nästa utbildning för förundersökningsledare att inskräpa behovet av att det för beslutsfattare finns ett fullständigt underlag vid beslutstillfället. I detta fall anser polismyndigheten dock i sak inte att det skett någon skada eftersom det underlag som fanns tillgängligt hos polismyndigheten tveklöst varit tillräckligt för att inleda förundersökning. Det kan också påpekas att enligt polismyndighetens delegationsbestämmelser hade kriminalinspektör BB haft möjlighet att själv inleda förundersökning.

#### Målsäganden är under 18 år

Enligt 2 a § förundersökningskungörelsen (1947:948) skall förundersökning bedrivas särskilt skyndsamt om målsägande är under 18 år och brottet riktas mot bl.a. målsägandens hälsa. Det skall också vara föreskrivet sex månaders fängelse i straffskalan. Förundersökningen skall vara avslutad och beslut i åtalsfrågan skall vara fattat inom tre månader från det att en skäligen misstänkt för brottet finns. Denna tidsfrist får endast överskridas om det är motiverat med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Från det att misstankarna uppdagades har flera förhör hållits. Utredningen har komplicerats av att den nödvändigtvis behövs samordnas med en annan utredning med samma misstänkta gärningsman. Utredningarna har behövt ske parallellt och ibland växelvis. Dessutom har arbetsbelastningen varit mycket hög och BB har varit sjukskriven 50 %. Vidare har också roteln genomgått chefsbyte. Detta har nu åtgärdats genom att en ny chef är utsedd, enheten har tillförts ny personal och speciella barnutredare håller på att utbildas. De problem som ledde till att utredningen försenades torde därmed vara avhjälpna.

#### Anmälan enligt socialtjänstlagen

BB har upplyst AA om att en anmälan skickats till de sociala myndigheterna i kommunen.

Enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) bör var och en som får kännedom om något som innebär att man kan anta att socialnämnden behöver ingripa till skydd för barnet, anmäla detta.

En anmälan har helt korrekt gjorts i detta fall av polismyndigheten till socialnämnden i enlighet med vad som bör göras enligt socialtjänstlagen. Angående rutiner hos kommunen för bevarandet av sådana blanketter kan kommunen svara för.

#### Utlämnande av handlingar

Det framgår inte klart och tydligt av polismyndighetens utredning om AA begärt ut några handlingar från brottsutredningen. Enligt BB har samtalen som förts mellan henne och AA varit av mer allmän karaktär.

Det är således inte klarlagt om några handlingar begärts ut i ärendet. Man bör dock ha som rutin att alltid fråga om en person vill ha ut handlingar i de fall man är osäker. En sådan begäran skall också genomgå sekretessprövning innan utlämnande kan ske.

#### Sammanfattande slutsatser

Polismyndigheten i Uppsala län anser att kriminalinspektör BB har uppfyllt den rapporteringsskyldighet som hon ålagts enligt polislagen. Polismyndigheten har också, genom BB, helt korrekt gjort en anmälan om misstanke om barnets missförhållande till socialnämnden. Vad gäller utlämnande av handlingar anser polismyndigheten att den handlat korrekt då det inte tydligt framgått att AA ville ta del av förundersökningen. Om tveksamheter uppstår bör man dock alltid fråga personen om denne vill att handlingarna skall utlämnas.

Det faktum att utredningen har tagit längre tid än vad som är föreskrivet är beklagligt. Orsaken till detta torde dock främst ligga i de komplicerade förhållandena i utredningen och den höga arbetsbelastningen på enheten. Enheten har numera tillförts ny personal.

Ärendet remitterades därefter till Åklagarmyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningen av det aktuella ärendet. Myndigheten skulle därvid särskilt ange anledningen till att den i 2 a § förundersökningskungörelsen (1947:948) FUK föreskrivna tidsfristen hade överskridits och vilka åtgärder som åklagaren vidtagit för att påskynda handläggningen.

Åklagarmyndigheten (genom vice överåklagaren EE) kom in med ett yttrande till vilket hade fogats upplysningar av chefsåklagaren FF och CC.

CC anförde bl.a. följande.

Anmälan upprättades den 18 februari 2005 och inkom till åklagarkammaren den 21 februari 2005.

Jag gav muntliga direktiv till utredaren den 11 mars 2005. Dessförinnan hade jag varit i kontakt med henne för att få den promemoria som det hänvisades till i anmälan.

Jag gav vidare direktiv till polisen den 24 och 29 mars 2005 samt den 10 maj 2005.

Jag hade även kontinuerligt informella kontakter med utredaren.

Att förhöret med målsäganden inte hölls vid en tidigare tidpunkt beror delvis på att den misstänkte redan stod under åtal för misshandel riktad mot samma målsägande. Den delen av målet hade då redan varit uppe i tingsrätten och överklagats till hovrätten. Avsikten var att avvakta med förhöret med målsäganden till dess huvudförhandlingen i hovrätten hållits. Förhandlingen blev emellertid uppskjuten och för att inte ytterligare fördröja utredningen beslutade jag att förhöret ändå skulle hållas.

Samtidigt med denna utredning bedrevs förundersökning mot samma misstänkta gärningsman för brott mot annan målsägande.

Handläggningen fördröjdes alltså dels av det mål som var aktuellt i domstol, dels av den utredning som samtidigt bedrevs mot den misstänkte samt dels även av att utredaren delvis var sjukskriven.

FF

Enligt min uppfattning har det, med hänsyn till vad som framkommit, funnits särskilda omständigheter som motiverat och givit skäl för att överskrida den gällande tidsfristen.

EE anförde, efter en inledningsvis lämnad redogörelse för den rättsliga regleringen, bl.a. följande.

Den i ärendet aktuella anmälan upprättades den 17 februari 2005 av polisassistent BB. Som brott anges sexuellt utnyttjande av underårig och som brottstidpunkt anges tisdagen den 1 juni 2004 (oklart varifrån denna tidpunkt emanerar). GG 8 år anges som målsägande och som misstänkt anges AA. I anmälan antecknas att det under utredning i annat ärende framkommit att AA kan misstänkas för att förgripa sig sexuellt på sin dotter GG 8 år. I anmälan hänvisas till ett PM.

Nämnda PM är daterat den 24 februari 2005 och upprättat av polisassistent BB. Det skall tilläggas att polismyndigheten genom inspektör HH den 18 februari 2005 beslutat att inleda förundersökning. De uppgifter som därvid funnits tillgängliga torde vara de uppgifter som antecknats i anmälan. Anmälan inkom den 21 februari 2005 till åklagarkammaren. Av diarieblad framgår att promemorian inkom den 14 mars 2005.

Den 31 mars 2005 och den 4 augusti 2005 hölls förhör med mamman JJ. Den 8 september 2005 hölls ett vittnesförhör med KK, syster till GG. Förhören har enligt Åklagarmyndighetens bedömning inte förändrat bevisläget eller styrkan i misstanken mot AA. Den 30 september 2005 hölls förhör med målsäganden GG. I polisens akt finns antecknat "Förhör hölls med GG 050930. GG sa inget om det som JJ (mamma) nämnt i sitt förhör. På grund av det har förhöret inte skrivits ut. DVD finns i arkivet". Något förhör med AA skedde inte. Åklagaren beslutade den 30 september 2005 att lägga ned förundersökningen.

Den i 2 a § förundersökningskungörelsen angivna tidsfristen börjar löpa från den tidpunkt då det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. Uttrycket "skäligen kan misstänkas" innebär större krav på misstankens styrka än som innefattas i "kan misstänkas för brottet". Den som kan misstänkas för brottet får exempelvis tas i förvar enligt 23 kap. 9 § rättegångsbalken men kan inte anhållas eller häktas. För det krävs att misstanken förstärkts så att i vart fall skäligen misstanke uppnåtts. Samma krav på misstankens styrka föreligger exempelvis även vid beslut om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 20 § rättegångsbalken.

De konkreta uppgifter om vad som skulle ha skett i brottsligt hänseende är de uppgifter som finns upptagna i promemorian. Uppgifterna bygger på vad BB påstår sig ha hört av GG och som BB i sin tur skall ha återgivit till mamma JJ. Enligt Åklagarmyndighetens bedömning var uppgifterna tillräckliga för att på sätt som skett en förundersökning skulle inledas. Vidare är det så att pappan AA är den som kan misstänkas för brottet. Åklagarmyndigheten menar dock att det är tveksamt om misstanken mot AA uppnått graden skäligen misstanke. Den i 2 a § nämnda tidsfristen har därvidlag inte börjat löpa. Däremot kan möjligen ifrågasättas om inte ett förhör med GG, mot bakgrund av det särskilda skyndsamhetskrav som föreskrivs i 2 a §, borde ha kunnat komma till stånd tidigare än vad som nu skett.

AA yttrade sig över remissvaren.

### Bedömning

Av 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken (RB) framgår att en förundersökning skall bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Undersökningsledaren har ansvar för förundersökningen i dess helhet. Han eller hon skall se till att utredningen bedrivs effektivt och att den enskildes rättssäkerhetsintressen tas till vara. Undersökningsledaren skall också ge dem som biträder honom eller henne de

direktiv som behövs för arbetet (1 a § andra stycket FUK). När en förundersökning leds av en åklagare får denne enligt 23 kap. 3 § andra stycket RB anlita biträde av polismyndighet för att verkställa förundersökningen. Han eller hon får också uppdras åt en polisman att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.

När det, som i förevarande fall, är fråga om en förundersökning i vilken målsäganden är under 18 år ställs det i 2 a § FUK upp ett särskilt krav på skyndsamhet. Enligt bestämmelsen skall en förundersökning där målsäganden vid tiden för anmälan inte fyllt 18 år bedrivas särskilt skyndsamt, om brottet riktats mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid och det för brottet är föreskrivet fängelse mer än sex månader. Förundersökningen skall vara avslutad och beslut fattat i åtalsfrågan så snart det kan ske och inom tre månader efter den tidpunkt då det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. Tidsfristen får överskridas endast om det är motiverat med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Av utredningen framgår att AA, efter beslut av polismyndigheten, antecknades som skäligen misstänkt den 18 februari 2005 för sexuellt utnyttjande av underårig. Åklagarmyndigheten har emellertid i sitt yttrande anfört att den anser det vara tveksamt om misstanken mot AA då hade uppnått graden skäligen misstanke och att tidsfristen i 2 a § FUK därför inte hade börjat löpa.

Med anledning av vad Åklagarmyndigheten anfört i denna del vill jag framhålla att om en åklagare inte instämmer i polisens bedömning att en person är att betrakta som skäligen misstänkt bör åklagaren givetvis omgående avföra personen som skäligen misstänkt i utredningen. I annat fall fortsätter naturligtvis den lagstadgade tidsfristen att löpa. Att i efterhand göra en annan bedömning av misstankegraden för att tidsfristen inte skall anses ha börjat löpa är i princip inte godtagbart. Det bör tilläggas att frågan om någon är skäligen misstänkt eller inte är en bedömningsfråga i vilken man kan ha olika uppfattningar utan att någon av dem behöver vara felaktig.

Såvitt kommit fram i ärendet avfördes inte AA som skäligen misstänkt för det aktuella brottet. AA var alltså från den 18 februari 2005 att betrakta som skäligen misstänkt för ett brott mot en underårig målsägande för vilket det är föreskrivet mer än sex månaders fängelse. Beslut i åtalsfrågan skulle därför enligt huvudregeln i 2 a § FUK ha fattats senast den 18 maj 2005.

Ett sådant beslut kom emellertid att dröja ända till den 30 september 2005 då förundersökningen avslutades genom ett nedläggningsbeslut. Den föreskrivna tremånadersfristen överskreds alltså med mer än fyra månader. Såväl polismyndigheten som CC har förklarat detta med dels att ärendet samordnades med ett annat ärende med samma misstänkta gärningsman, dels att utredaren var halvtidssjukskriven. CC har vidare angett att hennes avsikt var att avvakta med förhöret med målsäganden till dess en huvudförhandling i hovrätten med samma målsägande och gärningsman hade hållits. FF har anfört att p.g.a. det nyss anförda fanns det skäl att överskrida tidsfristen.

Det särskilda skyndsamhetskravet och den tidsfrist för att fatta beslut i åtalsfrågan som gäller enligt 2 a § FUK har sitt ursprung i ett förslag från Kommittén mot barnmisshandel som i sitt delbetänkande Barnmisshandel (SOU 2000:42) föreslog att det skulle införas en sådan bestämmelse i rättegångsbalken. Den efterföljande beredningen i Justitiedepartementet ledde emellertid till att regeln i stället togs in i förundersökningskungörelsen. I det nämnda betänkandet redovisades skälen för att införa tidsfristen, och som exempel på när denna fick överskridas anfördes att utredningen är omfattande eller att många barnförhör behöver hållas; särskilt när mindre barn skall förhöras kan det ta lång tid och krävas många förhör innan barnet känner sig tillräckligt tryggt för att börja berätta. Personalbrist eller förekomsten av ett stort antal ärenden av förturskaraktär utgör inte skäl för att överskrida tidsfristen (se s. 85 f. och s. 91).

Jag kan för min del instämma i vad Kommittén mot barnmisshandel anført i fråga om möjligheterna att överskrida tremånadersfristen. Undantag från en i författning given föreskrift om att ett ärende av visst slag skall handläggas inom viss tid bör principiellt endast kunna göras av skäl som är hänförliga till omständigheterna i det enskilda ärendet. Det innebär att t.ex. organisatoriska svårigheter eller bristande resurser inte utgör godtagbara skäl för att överskrida den tid inom vilken förundersökningen skall vara avslutad och beslut i åtalsfrågan fattat. Däremot kan det förhållandet att ett ärende bör handläggas gemensamt med ett eller flera andra ärenden utgöra skäl att överskrida tremånadersfristen. Jag vill också betona att i de fall som en i lag eller annan författning fastlagd tidsfrist gäller för handläggningen av ett ärende måste man ställa särskilt höga krav på aktivitet från förundersökningsledarens sida.

I det nu aktuella ärendet hölls det första förhöret, med målsägandens mor, omkring en och en halv månad efter det att anmälan upprättades. Ytterligare fyra månader senare förhördes modern igen. Därefter, sedan ännu en dryg månad förflutit, förhördes målsägandens syster och slutligen, mer än sju månader efter det att anmälan upprättades, förhördes målsäganden.

Jag är i och för sig väl medveten om att arbetssituationen inom polis- och åklagarväsendena av olika skäl är ansträngd och att man måste prioritera vissa ärenden framför andra. Det är emellertid likväl uppenbart att – oavsett om det fanns skäl att överskrida tremånadersfristen eller inte – handläggningen av detta ärende inte uppfyller det krav på särskild skyndsamhet som föreskrivs i förundersökningskungörelsen. Jag har för egen del svårt att se att det fanns anledning att avvakta med att förhöra målsäganden till dess den av CC nämnda huvudförhandlingen i hovrätten hade ägt rum och finner det därför särskilt anmärkningsvärt att det kom att dröja mer än sju månader innan förhöret hölls.

Det kan sammanfattningsvis konstateras att polismyndigheten och CC förtjänar kritik för handläggningen av ärendet.

Vad som i övrigt kommit fram i ärendet ger inte anledning till någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.